

Dok su braća na Olimpu boravila, bio je i zakoniti Ignatije nasilno odstranjen sa svoje stolice i zatočen na otoku Terebintu, a na njegovo mjesto postavi dvor svog protoasekreta Fotija. Studite su pristali u tom sporu uz Ignatija i to ne samo u Carigradu nego i u samostanima u Nikomediji. Drugi su samostani pristajali uz Ignatija, ali samo potajno. Neki su pak monasi pristali uz Fotija, kako to dokazuju Fotijeva pisma. Olimpski monasi, među kojima su boravili Konstantin i Metod, nijesu svi zauzeli jednaki stav prema sporu Fotijevu i Ignatijevu. Jedni su odbili svaku zajednicu sa Fotijem, a drugi su provodili »ekonomiju«: nikome se nijesu htjeli zamjeriti. Nastambe onih prvih Fotijevci spale, a monahe Ignatijevce protjeraju, prema svjedočanstvu Anastazija bibliotekara. Međutim nijesu svi samostani na Olimpu bili u to doba uništeni, već postoje i dalje tokom IX i X vijeka. Iz toga slijedi da su ti samostani pokazivali koncilijantnost prema Fotiju, ekonomiju. Dosad se Konstantina i Metoda smatralo pristašama Ignatijevim. Dvornik pak drži (str. 146, 147), da je Fotije nastojao odmah iza svog posvećenja za patrijarhu (Božić 858), već tokom 859, da predbije monahe za sebe, pa i one olimpske, a među njima i Konstantina i Metoda. Drži, da je Fotije izmirio braću sa novim režimom tokom 859, jer se inače ne može razjasniti kako su solunska braća postala pročelnicima poslanstva kod Kozara god. 860. Prema Dvorniku i braća su provodila ekonomiju kao i drugi neki monasi na Olimpu, kako kazuje »Vita s. Euthymii.« U Bizantu da je bilo mnogo ljudi, koji su smatrali Ignatija nesposobnim, da upravlja crkvom u tako teško doba, jer da nije bio dosta učen i da nije pokazivao razumijevanja za moderne tendencije: procvat znanosti, klasičnih nauka. Fotije je pak imao žestokih pristaša, koji mu ostaše vjerni i nakon VIII. ekumenskog sabora. — Međutim ovo mnijenje Dvornikovo nalazi protivnosti kod katoličkih učenjaka, kako će se kasnije vidjeti.

(Nastavit će se)

Prilozi k pitanjima iz moralnog bogoslovlja.

Prof. A. Živković.

I. O izravnom i neizravnom pobačaju. Između dvojice vrsnih bogoslova naših dana vodila se u časopisu »Nouvelle revue theologique« Nro 6, 7, 8 (1933.) izmjena misli o tomu, što se ima smatrati izravnim, a što neizravnim pobačajem. Tačnije: da li se u konkretnom slučaju, kod bogoslova moralista uobičajeni primjer za neizravni pobačaj (uterus gravidus tumore affectus), može doista u konkretnom slučaju uzeti kao primjer za neizravni pobačaj, kako

tvrdi prof. A. Vermeersch ili je to izravni pobačaj, kako hoće rektor milanskog sveučilišta Presv. Srca Isusova A. Gemelli.

Vermeersch je još u god. 1932. u časopisu »Periodica de re morali, canonica et liturgica« (str. 103.) upozorio, da se mišljenje P. Gemelli-a odvaja od zajedničke klasične tradicije u naučavanju o toj stvari. Uistinu se ne može reći, da se naučavanje o. Gemelli-a odvaja od uobičajenog naučavanja katoličkih bogoslova, nego samo aplikacija općih načela na jedan i to konkretan slučaj, kao što je gore spomenuti. Može se ustvrditi, da većina katoličkih bogoslova usvaja spomenuti slučaj kao primjer moralno dozvoljenoga zahvata u slučaju potrebe. Tim se, vele ide izravno za zdravljem majke, a neizravno se i nenamjerno pripušta pobačaj. On je dakle posljedica i to drugotna, a ne prvotna. Po njemu slijedi u prvom redu materino zdravlje, a u drugom, jer su takove prilike, neovisne o našoj volji, slijedi i smrt začetka. Zahvat ide izravno za odstranjenjem raka (tumora) u utrobi. Posljedica je i smrt začetka, jer se i on nalazi u toj istoj utrobi. A sâm zahvat po sebi nije zao; on nema učinka, koji bi po prirodi bio zločest, jer je u toliko drugih slučajeva baš takav kirurški zahvat jedini spas. U konkretnim prilikama ima on, dakako, i tu posljedicu, da vuče za sobom i smrt začetka. No to je ono, što u pojedinačnom slučaju slijedi per accidens. U pretpostavci, da žena nije u drugom stanju, operacija bi bila izvedena bez ikakvog sustezanja. Znači dakle, zaključuje Vermeersch, da se zahvat kao takav po svojoj prirodi ne odnosi na neki rdav učinak; pa ako je poduzet uz potrebnu namjeru, koja također isključuje zloću, može se čin u spomenutom slučaju moralno dozvoljeno izvesti.

Čitavom ovom razlaganju suprotstavlja se o. Gemelli s tvrdnjom: što je dozvoljeno izvršiti na utrobi u kojoj nema začetka, nije dozvoljeno učiniti u slučaju, kad je začetak u njoj. Operacija na utrobi, u kojoj se nalazi začetak, jest izravni zahvat na njegov život, jer je smrt izravna njezina posljedica. Po tomu je to izravni pobačaj. Nema tu, istina, namjere; ali namjera nije u stanju ukloniti zloće od jednoga čina, koji sam po sebi nosi smrt djeteta kao izravnu posljedicu. Ne da se odijeliti operacija raka od operacije utrobe i dosljedno od onoga, što je u njoj. To je stvarno i konkretno izravno vezano jedno uz drugo. Sama namjera ne može dostajati, da opravda sretstva, koje vodi k izravnom ubistvu. Za svoju se misao poziva na moraliste Lacroixa i Prümmera.

Izmjena misli nije dovela do suglasja. Svaki je ostao kod svoga mišljenja. Uredništvo časopisa N. R. T. zove ovu izmjenu pogleda dvojice uglednih pisaca zanimivom i korisnom. U zaključnoj se riječi osvrće p. Vermeersch još jednom na glavnu razliku u shvaćanju, pa kaže: Oslanjajući se na sv. Tomu Akvica (2, 2. q. 64 art. 7 c.) treba kod prosuđivanja, da li je koji čin dobar, uzeti taj čin u obzir odijeljeno od njegovog učinka. Ako taj učinak uzmete

kao elemenat kod prosuđivanja samog čina, onda ste zaboravili na pitanje, koje baš i stoji u tome: da li je čin obzirom na takav i takav učinak slobodno izvesti? Postaje li dakle radi takovog i takovog učinka moralno zlim jedan čin, koji je inače, bez obzira na taj učinak, bez prigovora?

I nastavlja: Ne treba prije svega uzeti na oko sâm konkretan slučaj (uterus gravidus), nego obratno: ograničiti se najprije na ono, što je u činu bitno, t. j. odstranjenje utrobe, koju izjeda tumor; onda uočiti akcidentalnu okolnost trudnoće, da se može skladno donijeti definitivni sud. I sada je primjena vrlo jednostavna: dobar čin, to je odstranjenje bolesne utrobe, da se spasi jedan ljudski život, koji tumor ugrožava. Čin, kako je jasno, dozvoljen. Rdava posljedica, to je neminovni pobačaj, jer je okolnost takova, da je tu još i trudnoća. Između materinog zdravlja i smrti embrija postoji potrebna proporcija: mati će gotovo za sigurno ozdraviti, a embrio gotovo za sigurno ne će dospjeti do stanja životne mogućnosti. Radi raka ili tumora će i on prije ili poslije stradati. Svi su dakle uvjeti tu za jednu dozvoljenu indirektnu uzročnost, dosljedno i za jedan indirektni pobačaj u konkretnom slučaju.

Vermeersch ističe, da su bogoslovi moralno jednodušni u prosuđivanju ovoga slučaja. Držim, da mu je i ta tvrdnja na mjestu.

II. Periodičko uzdržavanje u braku. O tom je pitanju iznio ginekolog prof. dr. Hans Albrecht (München) pregledan referat u br. 43 (1933.) lista »Münchener Medizinische Wochenschrift«. Po njegovom mišljenju, a u vezi s onim, što sam u našem listu o tom pisao, može se o stvari s priličnom sigurnošću reći:

1) da je izvan sumnje činjenica kao biološki jedan zakon o povremenoj sterilnosti kod žene;

2) da se ipak ne mogu posve sigurno izračunati apsolutno sterilni dani radi toga, što treba ispitati, da li su pouzdane sadanje pretpostavke o sazrijevanju i trajanju životne sposobnosti ovuluma i spermatozoa;

3) da se još ne da postaviti nikakav zakon, jer se uvijek mora i može računati sa smetnjama fiziološke prirode u pojedinom slučaju;

4) da ima pozitivnih dokaza za uspješan postupak bračnih drugova, kad se radi o tomu, da brak bez djece bude blagoslovan;

5) da ima jakih razloga, koji se protive aplikaciji ove teorije u jednom negativnom smislu t. j. u smislu očuvanja od začeća. To su:

a) činjenica, da 50% žena mora uzeti u obzir nepredvidenu, naglu promjenu u svom vremenskom ciklusu

b) da nipošto nije apsolutno sigurno, da vrijeme između ovulacije i menstruacije traje baš 14 dana, kako to uzima Knaus. Ono je prije dulje, nego kraće.

Iz ovih medicinskih konstatacija izvodi Jos. Mayer: »Theologie und Glaube«, br. 1 (1934) slijedeće:

1) da ovaj biološki zakon o vremenu apsolutne sterilnosti žene, ne dolazi u obzir barem za dobru polovicu žena, a to s razloga gore spomenute nepravilnosti. Moralno-pastoralna praksa bi prema tome imala u buduću računati s dvije klase bračnih drugova: s jednima, koji bi se mogli eventualno poslužiti utvrđenim prednostima ovoga zakona i s drugima, koji bi tih prednosti bili lišeni

2) da ovo individualističko propagiranje čuvanja od začeca nije u naše vrijeme na uhar ni crkvi ni državi; da se ono može i na zlo obrnuti, kao što se to pokazalo već u početku, kad su se javili iskorišćivači (priređivači kalendara)

3) da se ozbiljan bračni par ne će upuštati na ovo nesigurno polje, kad ima svojih strogih dužnosti bilo prema ženi, bilo prema potomstvu.

*

Što se tiče Mayerovih izvoda pod 2) i 3) valja se sjetiti, da je on već u početku novooživljene rasprave o tim pitanjima, zauzeo dosta skeptičan i načelno protivan stav; čak ponešto pretjeran. Pa unatoč ozbiljnih napomena sa strane medicinaru, mi ne trebamo ništa drugo, nego ponoviti ono, što smo već u ovom časopisu rekli: da se za praksu bračnim drugovima može savjetovati postupak prema ovoj metodi, uz uvjete, koje moral stavlja za svaki naš čin i uz pripomenu o naučnom stupnju sigurnosti odnosno nesigurnosti ove Knaus-Oginove teorije. (Vidi: Bogoslovska Smotra: Moralnost periodičkog uzdržavanja u braku, god. XX. (1932), br. 4. str. 471.)

Najnoviji svezak »Stimmen der Zeit« (ožujak 1934.) donosi o toj stvari izvode W. Heymeijera S. J. (»Periodische Enthaltung in der Ehe«), koji su nam već poznati iz publikacije liječnika dr. J. N. Smuldersa. Ništa novoga nema u njima. Ističem samo riječ autorovu, koji traži da kako liječnik, tako svećenik ostanu svaki na svom polju. Da prave reklamu za ovu metodu, ne pristoji ni jednom ni drugomu. Ali pošto je »čovjeku po ovim otkrićima dano, da sam određuje broj svojih potomaka« (str. 413), mora on znati, da je i njegova odgovornost pred Bogom za svetost sakramenta ženidbe tim veća. I on postaje aktivnim i odgovornim sudionikom na razvoju Božje Crkve na zemlji i Njegovog kraljevstva u nebu. Pa zato ga moraju i kod sklapanja ženidbe i kod njezinog izvršavanja voditi visoke misli, koje su u skladu s voljom Božjom o rastu i razvoju čovječjeg roda na ovom svijetu.

III. Zakon o slobodi pobačaja. Materijalistički pogled na život ljudski zabilježio je novi jedan uspjeh u baltičkoj državi Letonskoj. Tamo je 30. XII. 1932. izglasan zakon, po kojemu liječnik slobodno obavlja pobačaj za prva tri mjeseca trudnoće, pod ovim uvjetima:

1) ako zato vojuje eugenički kakav razlog (bojazan, da se dijete ne rodi s kakovom tjelesnom ili duševnom manom),

2) ako su po srijedi moralni razlozi, koji čine nepoželjnim dolazak djeteta na svijet. To su slučajevi, kad je dijete začeto:

a) s osobom, koja nije punoljetna, b) koja je na čin zavedena, c) koja je po svom duševnom stanju nesposobna, da se brani, d) koja je silovana,

3) iz razloga dijelom moralne, a dijelom fiziološke prirode: ako je dijete začeto među krvno srodnima,

4) ako su za to i ekonomski motivi, dakle: kad bi radi rođenja djeteta bilo samo majka bilo roditelji uopće pali u jedno teško gospodarsko stanje. (Časopis katol. duhovenstva br. 2. 1934.)

Kako se iz gornjega razabire, materijalizam se u toj zemlji afirmirao jednako kao i u susjednoj Rusiji. Državnu slobodu, koju je ta država dobila nakon svjetskoga rata, nije ona eto znala drukčije izrabiti, nego zavodećenjem srećstva, koje će je i opet, prije ili poslije dovesti u stanje robovanja.

IV. Zakoni i zakonske osnove za sterilizaciju. Među evropskim državama je Njemačka prva zakonom uvela sterilizaciju iz eugeničkih razloga. Zakon je donesen 14. srpnja 1933., a stupio je na snagu 1. siječnja 1934. Državni je proračun osigurao za sterilizacijske svrhe u ovoj godini svotu od 20,000.000 maraka. Prema raspoloženju državnog kancelara Hitlera, kako je ono došlo do izražaja u njegovom govoru od 30. I. ove godine, kao na godišnjicu preuzimanja vlasti po narodno-socijalističkoj stranci, ima se očekivati radikalni postupak.

U drugim nekim evropskim zemljama radilo se ili se još radi na sličnim zakonima. Tako je prof. Ragnal Bergendal u Švedskoj izradio osnovu zakona o sterilizaciji i predložio je vladi u rujnu prošle godine. Imala bi dakle ove godine da dođe pred parlament.

Jednako tako prema vijesti ČKD (br. 2) postoji osnova zakona u Finskoj i Danskoj iz godine 1929. a u Norveškoj iz godine 1932. Postojalo je neko zatezanje s donošenjem tih zakona baš s razloga njihove nepopularnosti, kako se to do sada očitivalo u Americi. Postupak Njemačke bi stvar mogao ubrzati. No nije isključeno, barem bi se tako razložno očekivalo, da će ove države i počekati neko vrijeme, dok se ne vidi, kakav će odjek i uspjeh imati provođenje sterilizacije u Njemačkoj.

I sterilizacija, kako sam dostatno izložio u ovom časopisu, ne će spasiti Evrope, ako ona nastavi koracati k bezvjerju, kako do sada koraca. Upravo je »dražesno« slušati, kako se i naši materijalisti oduševljuju radi prodiranja ideje o ljudskom zahvatu u prava čovječje prirode, i kako na tome čestitaju čovječanstvu! Kako izrazuju svoje želje, da i kod nas što prije dođe do te velike blagodati po ljude! Materijalističko je mjerilo odveć jednostavno i odviše nefilozofsko, a da bi moglo imati izgleda na održanje u budućnosti. Proći će i ova bura njihovoga oduševljenja, kao što su prošle tolike druge (darvinizam, hekelizam, freudizam i sl.), a čovječanstvo će kao i do sada, sve uz prinos žrtava u ovom ili onom obliku, uvijek morati poštivati vječne zakone života, kojima ne ravnaju ljudi, nego Gospodar života, Bog.